

Emanuel Tov, *Textual criticism of the Hebrew Bible*, wyd. III rozszerzone, Fortress Press, Minneapolis 2012, 481 stron (ISBN 978-0-8006-9664-1)

Książka naukowa, nosząca tytuł *Textual criticism of the Hebrew Bible*, jest bezprecedensowym zbiorem ponad dwudziestoletniej pracy badawczej jej autora Emanuela Tov nad naturą i znaczeniem krytyki tekstualnej Biblii Hebrajskiej.

Emmanuel Tov jest profesorem Biblii na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie i głównym edytorem prac badawczych związanych ze zwojami tekstów biblijnych znalezionymi nad Morzem Martwym (*Dead Sea Scrolls*). Napisał wiele książek w ramach uprawianej przez siebie dyscypliny naukowej. W tym miejscu wystarczy przytoczyć przynajmniej niektóre jego pozycje książkowe: *The Dead Sea Scrolls on Microfiche*, *The Greek Minor Prophets Scroll from Nahal Hever*, a także *The Greek and Hebrew Bible- Collected Essays on the Septuagint*.

Pierwsza edycja omawianej książki została opublikowana w 1992 roku i już w tamtych latach została uznana jako autorytatywna pozycja w zakresie badań nad krytyką tekstów hebrajskich Pisma Świętego. Podobnie i druga edycja była szeroko wychwalana jako doskonałe i jasne wprowadzenie do dyscypliny krytyki tekstu oraz wielki krok naprzód dla studiów biblijnych.

Obecna trzecia edycja została opublikowana w 2012 roku. Autor uaktualnił w niej wiele kwestii. Uwzględnił swoje wnioski badawcze, aby pokazać znaczący rozwój nauki w ostatnich dwóch dekadach, zwłaszcza publikacje biblijnych manuskryptów wraz z ich implikacjami dla historii tekstów masoreckich, samarytańskiego Pentateuchu i Septuaginty. Nie zapomniał o najnowszych osiągnięciach i znaczeniu nowych tłumaczeń wydanych w formie elektronicznej. Książka oferuje czytelnikom nowe oraz ulepszone dyskusje i polemiki między badaczami, które zawierają między innymi naturę techniczną prac pisarzy, włączając w to transmisję tekstualną. Autor poprzez swoje badania pragnie podkreślić, w jaki sposób należy rozumieć kształt tekstu biblijnego w epokach wcześniejszych. Bardzo ważną rzeczą jest centralizacja tekstu masoreckiego w tradycji oraz w przeprowadzanych badaniach samego tekstu. Tov dotyka także tzw. mitu „stabilizacji” tekstu hebrajskiego.

Sama książka składa się z obszernych dziesięciu rozdziałów. Autor dotyka bardzo wielu zagadnień. Trudno je tu wszystkie wymienić, ale warto podkreślić choćby niektóre. Należą do nich: potrzeba krytyki tekstualnej pism hebrajsko-aramejskich, historia tekstu biblijnego, transmisja tekstu (dodatki, ominięcia, powtórzenia, ditografia itd.), teoria i praktyka krytyki tekstualnej czy domyślne emendacje tekstu hebrajskiego i wiele innych zagadnień w tej dyscyplinie.

Czego nowego w trzeciej edycji może się spodziewać czytelnik? Otóż na końcu książki dodano tzw. *glossary*, czyli słownik z podanym wyjaśnieniem terminów technicznych w dziedzinie krytyki tekstu. Ponadto dołączono krótki prze-

wodnik dydaktyczny, umieszczony tuż przed introdukcją książki. Znowelizowano rozdział trzeci (*History of the Biblical Text*), z uwzględnieniem nowej sekcji a4, tj. centralnej pozycji tekstu masoreckiego w tradycji oraz badaniach naukowych. Poszerzono wersję rozdziału dziewiątego o *naukowe i nienaukowe edycje*. Na końcu nowość, czyli rozdział dziesiąty: *Computer - Assisted Tools for Textual Criticism*.

Dzięki lekturze tej książki czytelnik - bez znaczenia czy będzie to student czy wykładowca Pisma Świętego z dorobkiem naukowym - ma szansę odnaleźć nowe perspektywy poznawcze oraz wgląd w dziedzinę krytyki tekstualnej.

Książka szczególnie polecana jest osobom, które chcą pogłębić problematykę krytyki tekstualnej i jej dynamiczny rozwój na przestrzeni dwudziestu lat. Jest to doskonałe narzędzie ułatwiające zrozumieć wcześniejszy, a zarazem obecny kształt tekstów Biblii Hebrajskiej.

Dariusz Gronowski *OSPPE*